

Al twintig jaar is de leergang Engels *Stepping Stones* een begrip in Nederland. De leergang is nu al bezig aan zijn vierde editie en wordt op bijna de helft van alle middelbare scholen gebruikt. Maar hoe is *Stepping Stones* ontstaan? Voor LTM interviewde Betty Molt twee auteurs van het eerste uur: Hette de Boer en Peta Eisberg.

STEPPING STONES HOW IT ALL STARTED

PETA EISBERG, HETTE DE BOER & BETTY MOLT

Toen Hette de Boer in 2010 voor LTM's rubriek over de ereleden van Levende Talen geïnterviewd werd, kwam ook *Stepping Stones* aan de orde. De Boer is namelijk een van de oorspronkelijke auteurs en initiatiefnemers van deze nog steeds zeer populaire leergang Engels. Van het

een kwam het ander en in dit artikel halen Peta Eisberg, nog een van de oorspronkelijke auteurs, en Hette de Boer samen herinneringen op aan het oorspronkelijke idee en het ontstaan van *Stepping Stones*. Hoe kom je op zo'n idee en hoe pak je zoiets aan, als docent(en)? Hoe verloopt de samenwerking in zo'n team en met een uitgever? Dit is hun persoonlijke verhaal.

Het idee

Het begon allemaal in het voorjaar van 1990 toen De Boer een telefoontje kreeg van Frits Kalmeyer van de uitgeverij Jacob Dijkstra. De Boer: 'Hij vertelde dat de uitgeverij overwoog een leergang Engels te ontwikkelen en vroeg of hij mijn naam mocht noemen bij Bert Hukema, die zich met het project zou gaan bezighouden. Ik werkte al sedert 1969 regelmatig voor, toen nog, Wolters-Noordhoff-Longman (WNL) door mijn betrokkenheid bij *English 903*. Frits, collega-conrector van mij maar dan op het St. Aloysiuscollege in Den Haag, kwam de redactie Talen bij WNL versterken. Hij werd later directeur van Ja-

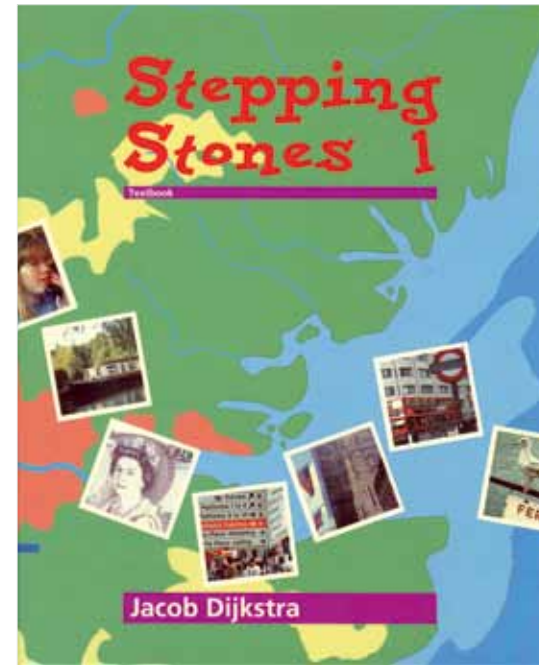
cob Dijkstra en hij was het die het contact legde tussen Bert Hukema en mij.'

Zo troffen Hukema en De Boer elkaar een paar weken later in het wegrestaurant op de kop van de Afsluitdijk. Het bleek de bedoeling te zijn om als uitgangspunt voor de leergang de didactische principes te nemen van de heren Neuner en Candlin, zoals ook gebruikt in de Duitse leergang *Kontakte*. De Boer zelf was overigens niet zo gecharmeerd van Candlin: 'Christopher N. Candlin – nu hoogleraar – had en heeft niet mijn sympathie, wat werd bevestigd toen ik zijn boekje las. Het was hier en daar nogal politiek gemotiveerd en was ook niet vrij,

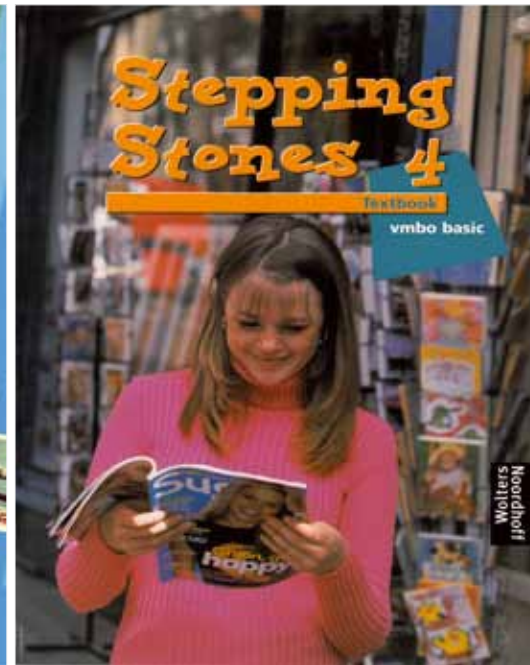
naar mijn mening, van luchtflitserij. Ik ben altijd, net als hij, voorstander geweest van brede brugklassen, maar ik heb helaas steeds weer moeten constateren dat te grote verschillen in soorten leerlingen in één klas alleen kunnen worden opgevangen door docenten van welhaast hemels goede kwaliteit. En die moet je met een lantaarntje zoeken. Het is niet alleen de knapheid van de koppies, maar – en misschien nog meer – de motivatie.’ Op de Afsluitdijk werd toen besloten dat De Boer, net als een aantal anderen die hij op zijn lijstje had staan, een proefhoofdstuk zou gaan schrijven.

Het team en de eerste vragen

Een van die anderen van dat lijstje was Peta Eisberg: ‘In de meivakantie van 1990 kampeerde ik met man en kinderen en ons oppasgezin op een natuurcamping vlakbij onze woonplaats Hilversum. Op de ochtend dat ik in Zwolle verwacht werd voor een sollicitatiegesprek met Bert Hukema vvoor het, toen ik in alle vroegte met een stapeltje A4’tjes aan proefmateriaal de tent uit en de auto in kroop. Die stapel A4’tjes was materiaal dat ik samen met collega’s aan de hand van *Alice in Wonderland* voorzien had van invul- en gespreksopdrachten voor drie verschillende niveaus klas 1 en klas 2 voor Rijksscholengemeenschap De Meergronden in Almere. Op die school waren we namelijk flink aan het experimenteren met wat toen niveau a tot en met f heette – nu bb tot vwo – en dat allemaal in één groep en met keuzewerktijden. Het was nog voor de invoering van de basisvorming en we mochten vol idealisme naar hartenlust experimenteren met differentiatie wat niveau, tempo, leerstijl en interesse betrof. In de sectie Engels was er regelmatig overleg over het materiaal en de uitvoering van de lessen, en we leerden van elkaar en van de leerlingen. Almere-Stad begon zich net te ontwikkelen en Almere-Haven werd ervaren als het walhalla van vernieuwing. Bert Hukema achtte mij geschikt om als auteur mee te werken aan een nieuwe communicatieve leergang Engels en al snel werden we een team: Hette de Boer, Vincent Laarhoven, Alex van der Stouwe, Lex Jussen en Ger Jentzema. We kregen een exemplaar van Candlin’s *The Communicative Teaching of English* over de oefeningentypologie en nog zo wat vakliteratuur in

Stepping Stones, eerste editie, 1992

(vanaf links) Stepping Stones, tweede editie, derde editie en vierde editie

onze handen gedrukt, een bedrijfsplan werd op poten gezet, we werden als koppels geformeerd en we mochten onze creativiteit botvieren tijdens de brainstormsessies. Vincent Laarhoven en ik vormden zo’n koppel. Zowel geografisch als wat ervaring betrof, vormden we een zeer gevarieerd gezelschap.’

Volgens De Boer en Eisberg was het niet eenvoudig om met zo’n divers gezelschap consensus te bereiken over een aantal beginvoorwaarden: wat doen we met de grammatica, moet de methode eentalig zijn, of mag er ook Nederlands in? Komen er woordenlijsten? Hoe gaan we om met de kerndoelen? Maken we een boek voor een brede brugklas en hoe doen we dat dan met herhalingsstof en uitbreidingsstof? En toen besloten was tot één tekstboek met één werkboek: hoe maken we een duidelijke indeling, zodat de leerling gemakkelijk de weg in het boek kan vinden? En *last but not least*: welke naam kiezen we?

De naam

De door het team gesuggereerde namen voor dit nieuwe leermateriaal voor Engels werden op briefjes geschre-

ven, door Bert Hukema verzameld en vervolgens uitgebreid besproken. De vondst van Peta Eisberg werd het: *Stepping Stones*.

De Boer vindt het nog steeds een prachtnaam, maar hoe kwam Eisberg daar nu zo op? ‘Mijn man en ik gingen en gaan veel op de motor naar Ierland, Wales, Noord-Engeland en Schotland. Toen onze drie dochters klein waren, namen we hen ook mee daarheen, maar dan in een auto. Natuurlijk sprongen die kinderen op onze kampeervakanties bij beken en riviertjes naar de overkant via *stepping stones* en bereikten ze zo hun doel. Die gedachte bracht mij ertoe om *Stepping Stones* als titel in te brengen. De inleiding bij het tekstboek deel 1 gaat daar ook over – maar dan in bewoordingen voor twaalfjarigen –: hoe kun je een taal leren door van taalhandeling naar taalhandeling te gaan en je communicatieve doel te bereiken. Pas nadat we de titel van het boek met algemene stemmen hadden geaccepteerd, zijn we verder gegaan en heb ik talloze dia’s gemaakt van *stepping stones*, maar ook van allerlei waarschuwborden en borden met uitleg over historische gebouwen of schoolregels op onze vakanties in Ierland en Groot-Britannië. Wij, als auteurs, vonden authentiek materiaal namelijk erg belangrijk.’

Wat ook prettig was bij deze naam: er bleek slechts één boek met die titel te bestaan in binnen- en buitenland, een leerboek voor basisonderwijs in Zweden en dat was geen concurrent. Dus het mocht en het kon, van Bert Hukema en van de wet. Vanaf

dat moment konden ook de blokjes met taalhandelingen *Stones* worden genoemd.

Materiaal en inhoud bepalen

Aan het visuele aspect werd veel aandacht geschonken en niet alleen door het gebruik van authentiek materiaal, aldus Eisberg en De Boer. ‘In *Kontakte* was een leuk figuurtje, *Flämmchen*, dat grappige dingen deed, maar ook verduidelijkend werkte. Zoiets wilden wij ook. *Rocky* werd geboren – een idee van Vincent Laarhoven en een logische vondst als je keek naar de naam van de leergang. De tekenaars konden aan de slag, maar wij ook.’

De kerndoelen voor de basisvorming werden bekeken, netwerken werden aangeboord en de auteurs gingen dus zelfs naar het Verenigd Koninkrijk om research te doen en foto’s te maken. Besloten werd dat Bert Hukema en Hette de Boer de coördinatie zouden doen en dat de anderen in ploegjes van twee elk een hoofdstuk zouden maken. Hukema en De Boer zouden zich vervolgens ook grondig bezighouden met het bekijken van iedere opdracht: Wat wil de auteur ermee? Past het in het stramien? Is de oefening effectief, met andere woorden: wordt geoefend met datgene wat geoefend moet worden? ‘Daar zijn in Groningen en Heiloo heel wat uurtjes aan besteed!’, aldus De Boer. Vooral in het begin was dit een zaak van veel aanpassen, bijsturen en overleggen. Afsproken werd dat vóór 15 september 1990 de eerste zes hoofdstukken van deel 1 in de steigers zouden staan. Mooi op tijd dus voor de invoering van de basisvorming.

‘Het was nog voor de invoering van de basisvorming en we mochten vol idealisme naar hartenlust experimenteren met differentiatie wat niveau, tempo, leerstijl en interesse betrof’

Stepping Stones anno 2011

Stepping Stones is nu een erg goed gewaardeerde methode Engels voor het voortgezet onderwijs. Bijna de helft van alle scholen in het voortgezet onderwijs werkt met deze leergang in de onderbouw (er zijn circa 1.400 locaties).

Er zijn delen voor alle schooltypes: vmbo basic/lwoo, vmbo b(k), vmbo kgt, vmbo t / hv en vwo. Deze onderbouweditie (*Stepping Stones* vierde editie) omvat delen voor klas 1 tot en met 4 vmbo en klas 1 tot en met 3 havo en vwo, met een tekstboek en een werkboek plus een I-werkboek. Het I-werkboek bevat al het digitale lesmateriaal bij de methode. Voor de tweede fase (4 en 5 havo; 4, 5 en 6 vwo) is er *Stepping Stones Tweede Fase*, met sets katernen met daarnaast losse ICT-elementen.

Naast *Stepping Stones* zijn er ook: *Neue Kontakte* (Duits), *Grandes Lignes* (Frans) en *Paso Adelante* (Spaans) – alle op min of meer hetzelfde format gebaseerd als de Engelse editie, met enkele verschillen per taal. Voor meer informatie, zie <www.steppingstones.noordhoff.nl>.

Welke onderwerpen kies je?

Eisberg: 'Uiteraard hebben we veel inhoudelijk zitten plannen: de in de kerndoelen voorgeschreven onderwerpen moesten aan de orde komen; we wilden authentiek materiaal gebruiken dat geschikt was voor een echt communicatieve leergang en maakten dus onderscheid tussen vocabulaire dat alleen receptief herkend hoefde te worden en vocabulaire dat in productieve taalhandelingen beheerst moest worden. We worstelden met de onderdelen grammatica, omdat er geen een-op-een-verhouding met grammaticaregels en taalhandelingen blijkt te zijn. Je kunt als spreker immers de weg vragen op wel twintig manieren zonder dat je een vraagzin met gebruik van een vorm van *to do* hoeft te gebruiken. En ook degene die je de weg wijst, kan dat op talloze ma-

Typemachine en WordPerfect

Op verzoek van Peta Eisberg haalt ook haar co-auteur Vincent Laarhoven nog wat eigen herinneringen op: 'Rond 1987 kwamen voor het eerst mensen samen om te brainstormen over een nieuwe leergang en ieder zou een proefhoofdstuk schrijven. Ongeveer drie jaar lang gebeurde er niet veel meer. Mensen schreven proefhoofdstukken, werden te licht bevonden of besloten zelf ervan af te zien – van die eerste groep bleef alleen ik over. (Proef)hoofdstukken werden in allerlei vormen aangeboden: van de computer (WordPerfect), van de typemachine (met illustraties ingeplakt) tot aan handgeschreven werk toe. Er ging dus veel energie zitten in het uniform maken van het aangeleverde materiaal. Na enige tijd werd het speciale kopijpapier losgelaten, maar we moesten ons aan allerlei (vaak gecompliceerde) afspraken houden. Ik herinner mij veel geworstel met combinaties van functies en andere toetsen. Het vinden van authentiek materiaal was moeilijk en tijdrovend. Bezoekjes aan Groot-Brittannië stonden vaak in belangrijke mate in het teken van de jacht op dit materiaal. In deze tijd van internet is dat nauwelijks meer voor te stellen. Ik herinner mij nog goed dat Peta Eisberg op een gegeven moment mij vertelde over iets nieuws: e-mail, en wat voor mogelijkheden dit zoal bood. Ik kon haar verhaal toen nauwelijks volgen – nieuwlichterij –, maar misschien toch wel handig, in de toekomst...'

nieren doen zonder dat daar een bepaalde grammatica-regel aan vast hangt. Onze conclusie: aan het eind van elk hoofdstuk een brokje grammatica, waarin we wel de voorbeeldzinnen uit de authentieke teksten of de *Stones* haalden. Zo lieten we het aan de docent over om de grammatica al dan niet expliciet te behandelen in de les.'

Ook voor het vocabulaire koos het team voor specifieke oplossingen: alleen Engels-Nederlandse woordenlijsten, met en zonder sterretje, en alle woorden uit de context van de input, aldus Eisberg. 'Ook hier was het verzoek aan de docent om aan te geven hoe het vocabulaire geleerd en getoetst moest worden. Opvallend verder was dat luisterinput voor de leerlingen alleen als luistermateriaal gepresenteerd werd (en dus niet meegelezen kon worden) en bovendien voorafgegaan werd

'Met name in de jaren zeventig was de auteur koning en was de uitgever de grote ondersteuner en "kreukelgladstrijker"'

door een activerende opdracht: wat weet de klas zelf al over het onderwerp van het hoofdstuk?'

Het koppel Eisberg en Laarhoven boog zich over de hoofdstukken 1 en 4 van deel 1; daarnaast werkte iedereen aan *reading matters* voor 'het maken van de broodnodige leeskilometers'. Een hele puzzel dus en volgens De Boer was het dan ook 'met een zucht van verlichting toen we met z'n allen de proefdruk onder ogen kregen'.

Het vervolg

Voor deel 2, dat in 1993 uitkwam en ook nog ongedeeld voor alle niveaus hetzelfde was, bleef de harde kern van auteurs bestaan, maar kwamen Marieke Gitz en Klazien Kooijman de lege plekken van Hette de Boer en Alex van der Stouwe opvullen, die waren afgehaakt. Men hield vast aan de principes: zo authentiek mogelijk materiaal, aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep, de communicatieve methode aan de hand van de oefeningentypologie van Neuner en sturing vanuit het werkboek.

De differentiatie begon pas bij deel 3, met een tekst- en een werkboek voor vbo/mavo enerzijds en voor havo/vwo anderzijds. Het materiaal begon goed verkocht te worden, en zelfs de omzet van de bijbehorende docentenboeken was boven verwachting. Ook deel 4 werd nog bij Jacob Dijkstra geproduceerd, maar toen het bovenbouwvervolg verscheen – *Milestones* – was de uitgeverij inmiddels overgenomen door Wolters-Noordhoff.

Samenwerking met uitgevers

Een niet te onderschatten onderdeel van het maken van een leergang is de samenwerking met de betrokken uitgevers en hun rol in het geheel. In de verhalen met Eisberg en De Boer kwam natuurlijk ook de samenwerking met hun uitgevers ter sprake, waarbij ook persoonlijke ervaringen een belangrijke rol spelen. Volgens hen waren er toch wel behoorlijke verschillen tussen de uitgevers van *Stepping Stones*. Hette de Boer bemerkte in de loop der jaren een duidelijke wijziging bij Wolters-Noordhoff in de manier waarop met leergangontwikkeling werd omgegaan. 'In de tijd dat ik met veel plezier voor WNL werkte, dus vóór de fusie met Jacob Dijkstra, stonden altijd de kwaliteit van de leergang en de door de auteurs gehanteerde principes centraal. Met name

in de jaren zeventig was juist de auteur koning en was de uitgever de grote ondersteuner en "kreukelgladstrijker". Eisberg voegt hieraan toe: 'Er werd bij Wolters-Noordhoff anders over te gebruiken materialen gedacht. Authentiek materiaal is vaak te lastig en moet bewerkt worden, zodat de leerlingen woord voor woord begrijpen wat een input inhoudt. In de Jacob Dijkstra-tijd kortten we een tekst hooguit iets in en werkten we met *words to help*, verklaringen van woorden in de context zonder dat die in de woordenlijsten achterin opgenomen werden.'

Een ander opmerkelijk punt van discussie zat volgens de auteurs in de benaming: *leergang* of *methode*. Eisberg: 'Jacob Dijkstra gebruikte het woord *leergang*, toegespitst op de communicatieve methode. Daar gingen we uit van het communicatieve concept waarbij vanuit authentiek materiaal, lezen lezen bleef en luisteren luisteren bleef. Daarbij leidde luisteren tot spreken en lezen tot schrijven en werd de volgorde van receptief naar productief gehanteerd, zoals ook bij de oefeningentypologie van Neuner naar voren komt. Bij Jacob Dijkstra waren we heel erg enthousiast over activerende didactiek en probeerden we de leerlingen vooral te betrekken bij gespreksvaardigheid en werken in paren. Dat was voor leraren die een klassikale, traditionele grammatica-vertaalmethode hanteerden, natuurlijk een grote overgang en lang niet altijd eenvoudig uit te voeren wat klassenmanagement betreft. Bij Wolters-Noordhoff kregen we te maken met een andere uitgeefcultuur: het ging erom de leergang ook goed verkopend te maken en dus gingen we via panelbijeenkomsten wensen van gebruikers inventariseren. Bij die panels waren de verzoeken van traditionele leraren overheersend: meer grammatica en meer grammaticaoefeningen, meer woordenlijsten en ook graag kant-en-klare toetsen. Dit vonden en vinden wij, auteurs maar ook docenten, erg jammer. Naar onze mening ging de uitgever door de knieën voor gebruikersgemak aan de kant van deze traditionele docenten. En in het reclamemateriaal van Wolters-Noordhoff werd dus over *Stepping Stones* gesproken als een *methode*.' ■

LITERATUUR

Candlin, C. N. (1987). *The communicative teaching of English: Principles and an exercise typology* (4e ed.). Harlow: Longman.